

Урош Новаковић,

студент последипломских студија
Правног факултета Универзитета у Београду

ЈЕДИНСТВЕНИ ЛИЧНИ РЕГИСТАР УСВОЈЕЊА У ПОРОДИЧНОМ ЗАКОНУ СРБИЈЕ*

Нови Породични закон Републике Србије, који је донет маја 2005. године,¹ прописао је оснивање Јединственог личног регистра усвојења (ЈЛРУ) за усвојитеље и усвојенике.² Основна улога овог регистра је обједињавање података, односно скраћење и упрошћавање поступка усвојења.

На самом почетку, укратко ћемо изложити основне карактеристике ЈЛРУ.

Према одредбама Породичног закона Србије, орган старатељства има обавезу да утврди да ли су будући усвојитељи подобни да усвоје дете (општа подобност усвојитеља)³ и да ли је дете подобно да буде усвојено (општа подобност усвојеника).⁴ Орган старатељства доноси одлуку о општој подобности на основу налаза и стручног ми-

* Захваљујем се на сарадњи и пруженим подацима при реализовању овог истаживања Министарству за рад, запошљавање и социјалну политику Републике Србије – госпођи Добрили Грујић, госпођи Весни Текић и господину Љубомиру Пејаковићу.

¹ В. *Службени гласник РС*, бр. 18/2005.

² Формалноправно гледано, усвојеник је оно дете које је (већ) усвојено, а усвојитељи су оне особе које су (већ) усвојиле. У овом раду, иако то још нису усвојитељи и усвојеници, већ пре „потенцијални усвојеник“ (опште подобни усвојеник) и „потенцијални усвојитељ“ (опште подобни усвојитељ), биће коришћени термини „усвојеник“ и „усвојитељ“.

³ В. чл. 99–103. Породичног закона Србије.

⁴ В. чл. 89–98. Породичног закона Србије.

шљења психолога, педагога, социјалног радника, правника и лекара. Када утврди да су будући усвојитељи подобни да усвоје дете (општа подобност усвојитеља), односно да је дете подобно да буде усвојено (општа подобност усвојеника), орган старатељства је дужан да податке о будућим усвојитељима и усвојенику одмах унесе у Јединствени лични регистар усвојења. Овај регистар, који води министарство надлежно за породичну заштиту, садржи евиденцију података о будућим усвојитељима за које је утврђено да су подобни да усвоје дете и деци за коју је утврђено да су подобна да буду усвојена. Начин вођења ЈЛРУ прописује министар надлежан за породичну заштиту.

Орган старатељства који је утврдио општу способност усвојеника бира будуће усвојитеље на основу евиденције из ЈЛРУ и о томе доноси посебан закључак.

Од оснивања ЈЛРУ до 27.01.2007. године, засновано је укупно 76 усвојења.⁵ Уз сагласност министра, засновано је седам усвојења, где се као усвојитељ(и) јавља(ју) страни држављани(н).⁶ Такође, по одобрењу министра, реализовано је 14 усвојења где је разлика у годинама између усвојеника и усвојитеља већа од 45 година.⁷

Јединствени лични регистар усвојења састоји се од два дела, једног у коме су подаци о подобним усвојитељима, и другог где се

⁵ Чл. 320. Породичног закона Србије:

(1) Орган старатељства који је изабрао будуће усвојитеље доноси писмено решење о усвојењу:

1. ако су будући усвојитељи подобни да усвоје дете (општа подобност усвојитеља);

2. ако је дете подобно да буде усвојено (општа подобност усвојеника) и

3. ако утврди да је узајамно прилагођавање будућих усвојитеља и детета било успешно (посебна подобност усвојитеља и усвојеника).

(2) Усвојење је засновано даном доношења решења о усвојењу.

⁶ Чл. 103. Породичног закона Србије:

(1) Страни држављанин може усвојити под условом:

1. да се не могу наћи усвојитељи међу домаћим држављанима;

2. да се министар надлежан за породичну заштиту сагласио са усвојењем.

(2) Сматраће се да се усвојитељи не могу наћи међу држављанима ако је прошло више од годину дана од дана уношења података о будућем усвојенику у Јединствени лични регистар усвојења.

(3) Изузетно, министар надлежан за породичну заштиту може дозволити усвојење страном држављанину и пре истека рока из става 2. овог члана ако је то у најбољем интересу детета.

⁷ Чл. 99. Породичног закона Србије:

(1) Разлика у годинама између усвојитеља и усвојеника не може бити мања од 18 нити већа од 45 година.

налазе подаци о деци подобној за усвојење – подобним усвојеницима. Оба дела имају по 12 различитих група (критеријума) података.⁸ У складу са редоследом из ЈЛРУ, биће излагани статистички подаци о усвојитељима и усвојеницима.

1. УСВОЈИТЕЉИ (ОСОБЕ ПОДОБНЕ ЗА УСВОЈЕЊЕ)

У Јединственом личном регистру усвојења има укупно 450 усвојитеља, и то 21 усвојитељ појединац и 429 парова, што укупно даје број од 879 особа.⁹

1.1. Националност

Када је реч о националности усвојитеља, посматраћемо посебно податке о националности парова усвојитеља, посебно националност појединаца као усвојитеља, и на крају, националност свих усвојитеља (појединаца и парова).

Парова исте националности има 93 % док парова мешовите националности има 7% (Табела 1). Највећи проценат парова исте националности чине српски парови, скоро 9 од 10 парова (88,47 % или 353 парова усвојитеља), затим следе ромски 5% (20)¹⁰ и мађарски парови 2,75% (11). Процент осталих националности је занемарљив, тако да ћемо само приказати њихов број: бошњачких парова шест, словачких три, хрватских два, и по један југословенски, македонски и румунски пар. Један пар је непознате националности.

Од појединаца који се јављају као усвојитељи, њих 20 је српске националности а један усвојитељ је непознате националности.

Парова различите националности има 30 или 7 % од укупног броја парова (Табела 1).

(2) Изузетно, министар надлежан за породичну заштиту може дозволити усвојење лицу које је старије од усвојеника мање од 18 година или лицу које је старије од усвојеника више од 45 година ако је такво усвојење у најбољем интересу детета.

⁸ С обзиром на то да нема података о материјалном статусу (месечним приходима) свих усвојитеља из ЈЛРУ, овај критеријум није било могуће обрадити, тако да ће бити приказано укупно 11 група података о усвојитељима.

⁹ Од 879 особа, 442 особе су женског а 437 особа је мушког пола.

¹⁰ У највећем броју случајева ромски парови опредељују се за ромску децу. Од 19 оваквих парова, њих 14 или 73,6% жели искључиво ромску децу а њих пет каже да им „није битна“ националност детета.

ТАБЕЛА 1.

НАЦИОНАЛНОСТ МЕШОВИТОГ ПАРА	БРОЈ ПАРОВА
Српско-хрватски	6
Македонско-српски	5
Мађарско-српски	5
Српско-црногорски	2
Бошњачко-српски	2
Хрватско-словачки	1
Српско-албански	1
Словачко-српски	1
Румунско-српски	1
Бугарско-српски	1
Српско-ромски	1
Мађарско-хрватски	1
Југословенско-српски	1
Ромско-горански	1
Српско-неопредељени	1

Ако националност усвојитеља погледамо као целину (дакле, не делећи их на парове и појединце), резултати се (битно) не разликују: српска националност (753 усвојитеља) 85,7%; ромска (42) 4,8%; мађарска (28) 3,2%; бошњачка (14); хрватска (12); словачка (8); македонска (7); југословенска (3); непозната (3); румунска (3); црногорска (2); бугарска (1); горанска (1); албанска (1); неопредељена (1).

1.2. Школска спрема усвојитеља

Подаци о школској спреми усвојитеља из ЈЛРУ су следећи:

Нема школе 1, Незавршена основна школа 10, Неквалификовани радници 86, Квалификовани радници 100, Преквалификовани радници 31, Висококвалификовани радници 13, Средња стручна спрема 392, Виша школска спрема 70, Висока школска спрема 176.¹¹ Највећи

¹¹ У оквиру броја од 175 особа са факултетском дипломом, налази се 5 магистара и 6 доктора наука.

је проценат оних са средњом стручном спремом 44,6 %, затим са високом 20%. Следе, КВ радници са 11,4 %, НКВ радници са 9,8 %, и они са вишим образовањем 8%. Уколико усвојитеље поделимо на две групе: једну у којој су они са средњим, вишим и високим образовањем, и другу, у којој су сви остали, видећемо да прва група (коју можемо дефинисати као добро „образовану“) чини 72,6 % усвојитеља, док друга група даје око $\frac{1}{4}$ усвојитеља. Усвојитељи са вишим и високим образовањем чине скоро трећину свих усвојитеља.

1.3. Запосленост

Следећа група података из ЈЛРУ која је предмет анализе, представља запосленост усвојитеља.

У ЈЛРУ има укупно 761 (86,6%) запослен усвојитељ. Незапослених је 118 или 13,4%.¹²

Од укупног броја незапослених усвојитеља, њих 95 су жене (80%) а 23 мушкарци (20%).¹³ Незапослених парова има 15. Нема ни једног незапосленог лица које се само јавља као усвојитељ.

1.4. Здравствено стање

Подаци о здравственом стању усвојитеља не дају нам пуно повода за анализу. Највећи број, односно 98,5 % усвојитеља који су евидентирани у ЈЛРУ су здрави.¹⁴ Занемарљив проценат од 1,5 % чине усвојитељи са здравственим проблемима.

Код лица која као појединци желе да усвоје јављају се следећи здравствени проблеми: један појединац оперисао је карцином, један је инвалид док о једном нема података.

Код парова подаци говоре о томе да има шест дијабетичара, један усвојитељ има вештачки кук, један лупус, један има „обољење које није сметња“, док један пензионер има проблем са ногом.

Треба напоменути да у ЈЛРУ, кад се посматрају само усвојитељи парови, не постоје оба лица која нису здрава.

1.5. Мотивација за усвојење

1.5.1. Број деце. Као правилност, на основу 90,7 % (408) одговора усвојитеља, може се рећи да усвојитељи желе да усвоје једно

¹² Овим бројем од 118 незапослених лица у ЈЛРУ нисмо обухватили 13 особа код којих не стоји да су незапослене, већ је наведено да су „домаћице“. Уколико би се оне сматрале као незапослене, проценат незапослених у ЈЛРУ био би 15% а запослених 85%.

¹³ Стручна спрема незапослених особа у ЈЛРУ има следећи изглед: ССС 47, НКВ 30, КВ 19, ВСС 5, ВШС 5, НОС 5, ПКВ 4, НК 1, без школе 2.

¹⁴ У ЈЛРУ за здраве усвојитеље користи се ознака Б.О.

дете. Тек 6,84% (28) изјаснило се да жели усвојити два детета,¹⁵ док се мање од 3 % определило да жели: једно до два детета (8), једно или близанце (4),¹⁶ више деце (1),¹⁷ једно или два детета (1).

Сви појединци који се јављају као усвојитељи, без изузетка, желе да усвоје једно дете.

1.5.2. Пол детета. Највећи број усвојитеља, 309 или 68,7 %, жели да усвоји било мушко било женско дете, што значи да им пол није битан. Њих 82 или 18,2 %, изјаснило се да хоће женско дете, а 12,7 % или 57 усвојитеља, изјаснило се да жели искључиво мушко дете.

Два пара која хоће да усвоје двоје деце, желе по једно мушко и једно женско дете.

Од појединаца усвојитеља, њих девет жели женско дете, за девет усвојитеља пол није битан, док три усвојиоца жели мушко дете.

1.5.3. Узрост детета које се жели усвојити. Са сигурношћу се може закључити да усвојитељи најразличитије одговоре дају на питање који је узраст детета које желе да усвоје.

Трећина усвојитеља (31,1%) жели да усвоји дете до једне године. Скоро 2/3 усвојитеља (63% или 283 усвојитеља) определило се да желе усвојити дете до једне, до две, до три, и до четири године. Усвојитељи који су дали одговор да желе дете до једне, дете до две и дете до три године, чине 58,4%(263) усвојитеља. Уколико у претходну групу одговора укључимо и одговор „до пет година“ – добијамо висок проценат од 71 % (319). Стога, закључујемо да се усвојитељи пре опредељују за млађу него за старију децу, што је и логично, зато што млађе дете има већу шансу да се (потпуно) уклопи у нову породицу.

Од појединаца, њих троје или 14,3%, изјаснило се да жели дете до једне године, што је значајно мањи проценат с обзиром на то да се 31,1% свих усвојитеља определило за овај одговор. Имајући на уму и остале одговоре усвојитеља појединаца, може се закључити да они желе да усвоје нешто старију децу него усвојитељи парови.

Сви одговори, у вези са старошћу детета коју усвојитељи желе да усвоје, веома различити по структури година, ради лакшег прегледа биће приказани у Табели 2.

¹⁵ Интересантан је податак да се сва четири пара која су у надлежности Центра за социјални рад Суботица, изјаснило да желе да усвоје двоје деце.

¹⁶ Сва четири пара су из Београда.

¹⁷ Пар који је изјавио да жели „више деце“ ромске је националности.

ТАБЕЛА 2.¹⁸

УЗРАСТ ДЕЦЕ КОЈУ УСВОЈИТЕЉИ ЖЕЛЕ ДА УСВОЈЕ	БРОЈ УСВОЈИТЕЉА И ПРОЦЕНАТ	УЗРАСТ ДЕЦЕ КОЈУ УСВОЈИТЕЉИ ЖЕЛЕ ДА УСВОЈЕ	БРОЈ УСВОЈИТЕЉА И ПРОЦЕНАТ
До 2,5 месеца	1	До 5 година	36 8%
До 3 месеца	1	До 5 година може и старије	1
2 месеца – 2 године	1	До 6 година	11 2,4%
3 мес. – 2 године	2	До 7 година	10 2,2%
3 мес. – 5 година	1	До 8 година	1
3 мес. – 6 година	1	До 9 година	1
6 мес. – 1 године	1	До 10 година	4
6 мес. – 2 године	2	Изнад 3 године	3
6 мес. – 3 године	2	Изнад 5 година	3
6 мес. – 10 година	1	Изнад 6 година	2
1 – 2 године	15 3,3%	Око 4 године	1
1,5 – 2 године	1	Око 5 година	2
1 – 3 године	10 2,2%	Око 6 година	1
1 – 4 године	1	4 – 6 година	1
1 – 5 година	4	6 – 7 година	1
2 – 3 године	4	10 – 15 година	1
2 – 4 године	4	5 – 15 година	1
2 – 5 година	5	5 – 6 година	1
3 – 4 године	1	5 – 7 година	2
3 – 5 година	9	8 – 10 година	1
3 – 6 година	1	17,5 година ¹⁹	1
3 – 7 година	1	6 година	1
До 1 године	140 31,1%	Није важно	6
До 2 године	54 12%	Млађег узраста	3
До 3 године	69 15,3%	Старије	1
До 4 године	20 4,4%	Нема података	2

¹⁸ Због великог броја одговора приказани су само релевантни проценти.

¹⁹ Истичемо овај одговор с обзиром на то да нам се он чини најнеобичнијим. Овај пар (између осталог) жели (да усвоји) искључиво мушко дете старости 17,5 година које је здраво и није ромске националности!

1.5.4. Националност детета које се жели усвојити. Највећи број усвојитеља – преко једне половине, 241 (53,5%), определио се за дете српске националности. Нешто више од четвртине, њих 128 (28,4%), изјавило је да не жели ромско дете,²⁰ док за 56 усвојитеља (12,4%), националност није битна.

Националност усвојитеља који не желе да усвоје ромску децу различита је, тако да се не може рећи да искључиво парови одређене националности не желе ромску децу. Ову децу, уопштено гледано, не желе ни српски, ни мешовити парови али ни на пример, бошњачки, мађарски и хрватски парови.

Навешћемо и остале, ретко заступљене одговоре усвојитеља, које дете (не)желе да усвоје: ромско (10); неромско и албанско (1); ромско или албанско (1); не друге вероисповести (1); не тамне пути (1); муслиманско (2); српско, црногорско или хрватско (1).

Код појединаца који се јављају као потенцијални усвојитељи, њих 16 (76%) жели дете српске националности, што је значајно већи проценат у односу на укупан број усвојитеља. Три усвојитеља не жели ромско дете а два усвојитеља кажу да им националност детета није битна.

1.5.5. Здравствено стање детета које се жели усвојити. Могло би се рећи, да скоро без изузетка, сви усвојитељи желе да усвоје здраво дете. Од укупног броја усвојитеља, њих чак 436 (97%), изјаснило се за овакав одговор.

Од 14 (3%) преосталих усвојитеља који су прихватили да усвоје дете које није (потпуно) здраво, одговори су следећи: без озбиљних проблема пет, без већих здравствених оптерећења два, без значајних проблема два, без сметњи у развоју два, примарно здраво или са лакшим здравственим проблемом један, са здравственим сметњама један,²¹ спремни да прихвате дете са ЛМР један.²² Са изузетком последња два одговора, који се могу сврстати у категорију да се жели усвојити дете које има неотклоњиве здравствене проблеме, сви остали усвојитељи желе дете које је здраво или са неким мањим здравственим недостатком.

²⁰ Тачно 92 српска пара или 26% укупног броја српских парова, изјавило је да не жели ромско дете. Од три словачка пара, два не жели ромско дете. Један југословенски пар, два хрватска, и по један македонски, румунски и пар непознате националности не желе ромско дете. Остали усвојитељи који не желе ромску децу су мешовите националности.

²¹ Интересантно је да се пар из Кањиже, поред тога што прихвата да усвоји дете са здравственим сметњама, једини изјаснио да им није битна националност детета. Сви остали парови који „прихватају“ децу са здравственим проблемима желе искључиво српску децу.

²² Лака ментална ретардација.

Сви усвојитељи појединци изјавили су да желе да усвоје здраво дете.

Такође, интересантан је податак да од 14 усвојитеља који пристају да усвоје дете које није здраво, њих чак осам је у надлежности ЦСР Палилула.

1.6. Надлежни центар за социјални рад (ЦСР)

Заступљеност усвојитеља по географском критеријуму биће разматрана према надлежности Центра за социјални рад (ЦСР). Видети Табелу 3.

ТАБЕЛА 3.

ЦЕНТАР ЗА СОЦИЈАЛНИ РАД	БР. УСВОЈ.	ЦЕНТАР ЗА СОЦИЈАЛНИ РАД	БР. УСВОЈ.	ЦЕНТАР ЗА СОЦИЈАЛНИ РАД	БР. УСВОЈ.
Београд ²³	91	Књажевац	4	Алексинач	2
Ниш	52	Неготин	4	Прокупље	2
Нови Сад	21	Свилајнац	4	Косјерић	2
Крагујевац	21	Владимирци	4	Апатин	2
Лесковац	19	Шабац	4	Соко Бања	2
Земун	19	Зрењанин	4	Кладово	2
Нови Београд	18	Панчево	4	Рековац	2
Зајечар	16	Савски Венац	4	Темерин	2
Врање	15	Чукарица	4	Звездара	2
Палилула	12	Лебане	3	Алибунар	2
Нови Пазар	11	Рашка	3	Деспотовац	2
Бор	11	Врњачка Бања	3	Сурдулица	1
Крушевац	9	Лозница	3	Бачка Паланка	1
Чачак	8	Бечеј	3	Бујановац	1
Лазаревац	7	Јагодина	3	Крупањ	1
Стари Град	7	Власотинце	3	Велика Плана	1
Кањижа	6	Мали Зворник	3	Пријепоље	1
Вршац	6	Гроцка	3	Трговиште	1
Пожаревац	6	Ћићевац	2	М. Црниће	1
Ужице	6	Брус	2	Александровац	1
Баточина	6	Нова Варош	2	Ваљево	1
Вождовац	6	Чајетина	2	Уб	1

²³ У Табели се налазе и подаци о броју усвојитеља у београдским општинама.

ЦЕНТАР ЗА СОЦИЈАЛНИ РАД	БР. УСВОЈ.	ЦЕНТАР ЗА СОЦИЈАЛНИ РАД	БР. УСВОЈ.	ЦЕНТАР ЗА СОЦИЈАЛНИ РАД	БР. УСВОЈ.
Врачар	6	Сечањ	2	Параћин	1
Аранђеловац	5	Опаци	2	Г. Милановац	1
Ковачица	5	Ковин	2	Пирот	1
Сента	5	Ђуприја	2	Сврљиг	1
Смедерево	5	Ариље	2	С. Митровица	1
Краљево	5	Кикинда	2	Барајево	1
Смед. Паланка	5	Ада	2	Обреновац	1
Суботица	4	Инђија	2	Раковица	1

У Нишу има 11,5 % усвојитеља, Новом Саду и Крагујевцу по 4,67 %, Лесковцу 4,22 %, Зајечару 3,55 %, Врању 3,33 %, Новом Пазару и Бору по 2,44 %.

Посматрано по регионима у Војводини је 16,9 % усвојитеља, у Београду 20 %, док је у преосталом делу Србије 62,9 % (централна Србија 26,5 %, јужна Србија 23,2 %, источна Србија 9,2 %, западна Србија 3,8 %).

У Београду има 91 усвојитељ, што чини 20 % укупног броја усвојитеља у ЈЛРУ.

1.7. Година рођења усвојитеља

Старост усвојитеља приказана је у Табели 4.

ТАБЕЛА 4.

ГОДИНА РОЂЕЊА УСВОЈИТЕЉА	БРОЈ УСВОЈИТЕЉА (МУШКАРЦИ)	БРОЈ УСВОЈИТЕЉА (ЖЕНЕ)	ГОДИНА РОЂЕЊА УСВОЈИТЕЉА	БРОЈ УСВОЈИТЕЉА (МУШКАРЦИ)	БРОЈ УСВОЈИТЕЉА (ЖЕНЕ)
1943.	1		1965.	32	15
1944.			1966.	29	26
1945.		1	1967.	18	27
1946.	3		1968.	13	29
1947.		1	1969.	18	23
1948.	6		1970.	15	20
1949.	4	3	1971.	9	11
1950.	5	4	1972.	8	16
1951.	2	1	1973.	9	9

ГОДИНА РОЂЕЊА УСВОЈИТЕЉА	БРОЈ УСВОЈИТЕЉА (МУШКАРЦИ)	БРОЈ УСВОЈИТЕЉА (ЖЕНЕ)	ГОДИНА РОЂЕЊА УСВОЈИТЕЉА	БРОЈ УСВОЈИТЕЉА (МУШКАРЦИ)	БРОЈ УСВОЈИТЕЉА (ЖЕНЕ)
1952.	4	1	1974.	9	11
1953.	7	5	1975.	5	11
1954.	11	3	1976.	4	2
1955.	14	6	1977.	1	4
1956.	13	12	1978.	2	2
1957.	18	13	1979.		
1958.	17	18	1980.		5
1959.	20	18	1981.	1	1
1960.	19	17	1982.		
1961.	31	29	1983.		
1962.	25	30	1984.		
1963.	28	36	1985.	1	1
1964.	34	31	1986.		

Просечна старост свих усвојитеља је 42,6 година.

Просек година усвојитеља који се у ЈЛРУ јављају као појединци нешто је већи од просека свих усвојитеља, и износи тачно 45 година.

Најстарији усвојитељ мушкарац има 63 године а најстарија жена усвојитељ има 61 годину. Најмлађи мушкарац и жена усвојитељ (пре се може рећи младић и девојка) су пар, од којих свако има само 21 годину.

Просек свих усвојитеља мушког пола је тачно 43 године, а просек усвојитеља женског пола је 41,3 године.

Мушкарци рођени од 1954 до 1970. године, чине 80 % укупног броја усвојитеља мушкараца. Просечна старост ове групе је 43,2 год.

Жене рођене од 1956. до 1972. године, чине 81,7 % укупног броја усвојитеља жена. Просечна старост у оквиру ове групе је 41,55 година.

Мушкарци рођени од 1958. до 1967. године чине 56,3 % усвојитеља мушкараца. Просек ове групе је 46,3 година.

Жене рођене од 1961. до 1970. године, 60,7 % жена усвојитеља. Просек ове групе је 40,8 година.

Мушкарци старости 41 до 45 година, чине 34,2 % мушкараца усвојитеља (1/3). Просек година ове групе је 42,9.

Жене старости 42 до 46 година, чине 34,3 % укупног броја жена усвојитеља (1/3). Просек година ове групе је 43,7.

На основу свих наведених података из ЈЛРУ, просечан усвојитељ имао би следеће карактеристике: то је здрав пар српске националности, који има 42 године, запослен, са средњим стручним образовањем. Жели да усвоји једно, мушко или женско здраво дете српске националности, старости до једне, до две или до три године.

2. УСВОЈЕНИЦИ (ДЕЦА ПОДОБНА ЗА УСВОЈЕЊЕ)

У Јединственом личном регистру усвојења налази се укупно 137-оро деце подобне за усвојење.

2.1. Година рођења

Старост деце подобне за усвојење приказана је у Табели 5.

ТАБЕЛА 5.

ГОДИНА РОЂЕЊА	БРОЈ УСВОЈЕНИКА И ПРОЦЕНАТ	ГОДИНЕ СТАРОСТИ
1990.	2	16
1991.	1	15
1992.	4	14
1993.	4	13
1994.	4	12
1995.	2	11
1996.	13 9,5%	10
1997.	5	9
1998.	4	8
1999.	6	7
2000.	4	6
2001.	4	5

2002.	6		4
2003.	14	10,2%	3
2004.	23	16,8%	2
2005.	36	26,3%	1
2006.	5		ИСПОД 1 ГОДИНЕ

Просечна старост усвојеника је 5,1 година.²⁴

Интересантно је истаћи чињеницу да је чак тринаест усвојеника (9,5%) старо 10 година. Усвојеници рођени 2003, 2004. и 2005. године чине преко половину усвојеника или тачније 53,3 %.²⁵

2.2. Националност

Када се говори о националности усвојеника, треба истаћи да је скоро 2/3 усвојеника (65%) српске националности. Нешто више од 1/4 (26,3%) чине усвојеници ромске националности. Усвојеници осталих националности чине тек 8,7% од укупног броја усвојеника: румунска четири, хрватска три, бошњачка један, бугарска један и непозната три.

2.3. Где се дете налази

Највећи број деце из ЈЛРУ налази се у хранитељским породицама. У таквој врсти смештаја налази се половина усвојеника (51% или њих 70). Нешто више од трећине (38,7%), односно 53 усвојеника, налази се домском смештају. На прилагођавању²⁶ у усвојеничким

²⁴ При добијању просека година свих усвојеника, с обзиром на то да се за пет усвојеника који су млађи од једне године не може из ЈЛРУ утврдити старост (у месецима), они нису били укључени у израчунавање просека. Уколико би се на пример, узела просечна вредност, односно да тих пет усвојеника има шест месеци, просек се не би значајно променио – резултат би био 4,94 године. Члан 90. став 2. Породичног закона Србије: „Не може се усвојити дете пре него што наврши трећи месец живота.“

²⁵ У оквиру ове групе од 53, 3% усвојеника, просек старости је 1,7 година.

²⁶ Орган старатељства који је из ЈЛРУ изабрао будуће усвојитеље, дужан је да им упути дете на узајамно прилагођавање, које не може трајати дуже од шест месеци. Орган старатељства надзире успешност узајамног прилагођавања и о томе саставља службене белешке (посебна подобност усвојитеља и усвојеника). Дете се не упућује на узајамно прилагођавање ако је усвојитељ страни држављанин. Уколико орган старатељства, на основу права надзора, утврди да узајамно прилагођавање није било успешно, доноси писмено решење о одбијању захтева за заснивање усвојења. У року од 15 дана од дана пријема овог решења, може се изјавити жалба министарству надлежном за социјалну заштиту. В. чл. 318. и чл. 319. Породичног закона Србије.

породицама налази се 12 усвојеника, што чини 8,8%. По један усвојеник налази се у сродничкој породици и у болници.

2.4. Здравствени статус

Три четвртине усвојеника (75%) је потпуно здраво (Б.О.). За пет усвојеника нема података о здравственом стању, док нешто мање од једне четвртине усвојеника (21,2%) има следеће здравствене проблеме: проблеми респираторног тракта осам, проблеми урогениталног тракта пет, неуролошки проблеми пет, церебрална парализа један, каудална регресија један, хипертонија осовине тела један и Вилсонов синдром један.

2.5. Физички или чулни недостатак

Скоро сви усвојеници из ЈЛРУ (130), односно 95%, немају никакав физички и чулни недостатак. Пет усвојеника имају следеће недостатке: оштећење вида, оштећење слуха, последице парализе, деформитет доњих екстремитета и физички хендикеп. За два усвојеника нема података у ЈЛРУ.

2.6. Интелектуални развој

Интелектуални развој 96 усвојеника (70%) је нормалан. Лако ментално ретардирано (ЛМР) је 23 усвојеника (16,8%), док је умерено ментално ретардирано два усвојеника. На доњој граници интелектуалног развоја је тринаест усвојеника (9,5%). Према подацима из ЈЛРУ, интелектуални развој три усвојеника није могуће проценити.

2.7. Моторни развој

Највећи број усвојеника, 113 или 82,5 %, има нормалан моторни развој. Заостатак у развоју покрета присутан је код двадесет једног усвојеника (15,3%). Три усвојеника је „хиперактивно“.

2.8. Социјални развој

Као и код моторног развоја, нормалан социјални развој има 115, односно 84 % усвојеника. Заостатак у социјалном развоју утврђен је код 13 усвојеника (9,5%). Недовољно социјализовано за узраст је седам усвојеника (5,1%), док поремећај у понашању (скитање, бежање из школе, крађе у дому) има двоје деце.

2.9. Развој говора

Нормалан развој говора постоји код 111 усвојеника (81 %). Заостатак у развоју говора приметан је код 25 усвојеника (18%), док један усвојеник има поремећај говора.

2.10. Емоционални развој

Нормалан емоционални развој (Б.О.) има 115 усвојеника (84%). Сви остали усвојеници који немају нормалан емоционални развој, заједно чине 16% од укупног броја усвојеника. Поремећаји у њиховом емоционалном развоју су следећи: „емоционални проблеми“ (6), „заостаје“ (4), „раздражљиво“ (4), „јакo изражена потреба за физичким контактом“ (4), „жртва породичног злостављања и занемаривања“ (2), „јакo мирно, повучено и одсутно“ (1), „не може се процени“ (1).

Поређењем претходне четири групе података долазимо до закључка да готово нема разлике у квантитативним подацима о моторном (82,5%), емоционалном (84%), социјалном (84) и развоју говора (81%), код деце подобне за усвојење.²⁷

2.11. Здравствено стање родитеља

Нормално здравствено стање има 95 родитеља (70%) деце подобне за усвојење.

За 13,1% родитеља или нема података, или је њихово здравствено стање непознато. Поремећаји у здравственом стању родитеља, који чине 17,5% укупног броја родитеља, приказани су у Табели 6.

ТАБЕЛА 6.

ЗДРАВСТВЕНО СТАЊЕ РОДИТЕЉА	БРОЈ РОДИТЕЉА
Лака ментална ретардација (ЛМР)	5
Умерена ментална ретардација (УМР)	2
Ментална ретардација	2
Епилепсија	2
ЛМР и епилепсија	2
Мајка ЛМР	1

²⁷ Наиме, бројеви у загради означавају проценат усвојеника чији је емоционални, моторни, социјални, као и развој говора, у ЈЛРУ означен као нормалан.

ЗДРАВСТВЕНО СТАЊЕ РОДИТЕЉА	БРОЈ РОДИТЕЉА
Мајка УМР	1
Мајка има епилепсију	2
Мајка дијабетичар	1
Мајка алкохоличар	1
Мајка тешко болесна	1
Мајка душевно болесна	3
Мајка срчани болесник и асмагичар	1
Непознато	11
Нема података	7

2.12. Надлежни центар за социјални рад (ЦСР)

Као и код усвојитеља, заступљеност усвојеника према географском критеријуму посматран је према томе који је ЦСР надлежан за дете (Табела 7).

ТАБЕЛА 7.

НАДЛЕЖНИ ЦСР	БРОЈ ДЕЦЕ	НАДЛЕЖНИ ЦСР	БРОЈ ДЕЦЕ
Београд	21 14,6%	Уб	1
Панчево	12 8,76%	Богатић	1
Житорађа ²⁸	11 8%	Пландиште	1
Краљево ²⁹	9 6,6%	Ковачица	1
Ниш	6	Баточина	1

²⁸ Интересантан је податак да ова варошица на југу Србије има усвојеника колико и Нови Пазар, Чачак, Неготин, Смедерево, Крушевац, Јагодина, Кикинда, Суботица, Шабац, Пирот и Ћуприја заједно!

²⁹ Сва деца подобна за усвојење која су у надлежности овог ЦСР су потпуно здрава. С обзиром на то да се свих пет усвојитеља изјаснило да желе српску и здраву децу, такав услов испуњава пет од девет усвојеника који су у надлежности ЦСР Краљево. Од ових пет усвојеника, њих троје испуњава захтев усвојитеља у вези са старошћу усвојеника. На овом примеру се види да није нимало лако испунити захтеве усвојитеља (националност, здравствено стање, пол, старост детета). Чак и када се подудару многи услови, могуће је да један (од четири наведена) пресудно утиче на то да не дође до усвојења (гачније, до упућивања детета на узајамно прилагођавање).

НАДЛЕЖНИ ЦСР	БРОЈ ДЕЦЕ	НАДЛЕЖНИ ЦСР	БРОЈ ДЕЦЕ
Земун	5	Суботица	1
Прокупље	4	Косјерић	1
Жабалъ	4	Рума	1
Зрењанин	4	Инђија	1
Палилула	4	Бачки Петровац	1
Нови Сад	3	Стара Пазова	1
Владимирци	3	Кикинда	1
Сечањ	3	Пирот	1
Крагујевац	3	Штрпце	1
Жагубица	3	Трстеник	1
Врање	3	Шабац	1
Вршац	2	Ђуприја	1
Бор	2	Аранђеловац	1
Лозница	2	Јагодина	1
Ваљево	2	Крушевац	1
Зајечар	2	Смедерево	1
Лесковац	2	Владичин Хан	1
Нови Пазар	2	Рековац	1
Алексинац	2	Власотинце	1
Мало Црниће	2	Ораховац	1
Раковица	2	Неготин	1
Обреновац	2	Чукарица	1
Гроцка	2	Савски венац	1
Димитровград	1	Лазаревац	1
Бољевац	1	Младеновац	1
Чачак	1	Звездара	1
Дољевац	1	Нови Београд	1

Ако се посматра по регионима, подаци су следећи: Војводина 28,5 %, Србија без Београда 56,2% (јужна Србија 24%, централна Србија 18,2 %, источна 8,5 %, западна Србија 5,5%). У Београду се налази 21 усвојитељ или 15,3 %.

На основу података из ЈЛРУ, просечан усвојеник има следеће карактеристике: то је дете српске националности, без физичких и чулних недостатака, старости пет година, које се налази у хранитељској породици. Нормалног је здравственог стања, има нормалан емоционални, интелектуални, моторни, социјални развој и развоја говора.

ЗАКЉУЧАК

Посматрајући седам категорија из ЈЛРУ³⁰ које се тичу здравственог стања усвојеника у ширем смислу, долази се до податка да 72 усвојеника или 52,5% нема проблеме ни по једном од наведених елемената. То би, практично, значило да је (само) половина усвојеника „потпуно“ здрава. Може се рећи да је овај податак, уједно и највећи проблем који се учава посматрањем ЈЛРУ. С обзиром на то да су скоро сви усвојитељи (97%) изјавили да желе да усвоје здраво дете, а да је „само“ половина усвојеника „по укусу“ усвојитеља, поставља се питање шта ће бити са преосталом половином „неподобних“ усвојеника. Могуће решење је да децу са здравственим проблемима, коју ни после спроведеног поступка нико од домаћих држављана не жели да усвоји, усвоје странци. То се, у ствари, у пракси најчешће и дешава. Пред законодавцем, теоријом, државним органима и ЦСР је тежак задатак да нађу решење како да ускладе интерес усвојитеља за (одређеним) дететом и интерес деце (са здравственим проблемом) која немају породицу, да је добију. Интерес детета при сваком (законском али и другом) регулисању треба да буде примаран. Јер усвојитељи су ти који „бирају“ – они хоће дете одређених карактеристика (квалитета), док дете жели породицу, али при том није у позицији да је изабере. Стога је на тиму стручњака да сваком усвојенику (посебно с обзиром на то да их је неколико пута мање него усвојитеља), нађу породицу која ће му омогућити нормалан развој и пружити родитељску заштиту.

Статистички приказ свих података из ЈЛРУ не може нам дати праву слику уколико се не изврши њихова анализа.³¹ Чињеница која

³⁰ Здравствени статус, физички и чулни недостатак, интелектуални развој, моторни развој, социјални развој, емоционални развој и развој говора.

³¹ С обзиром на то да форма овог рада не дозвољава дубљу анализу, ограничићемо се само на неке најопштије закључке, чиме је остављен простор да у неком (обимнијем) раду буде изложена шира анализа овог проблема.

се *prima facie* уочава, јесте велика разлика између броја усвојитеља (450) и усвојеника (137). Могло би се закључити да ће стога сви усвојеници „наћи“ своју породицу. Међутим, то није ни приближно тачно. Уколико се погледају три групе података везане за мотивацију за усвојење, уочава се следеће: ниједан од критеријума узет изоловано од преостала три критеријума не представља проблем. Али када се сва три критеријума – старост, националност и пол детета, посматрају као целина, тада се јављају проблеми. Уколико уврстимо и здравствено стање, ситуација је веома сложена – 97% усвојитеља хоће здраво дете а у ЈЛРУ имамо (само) 52,5% таквих усвојеника. Сложеност се може видети из следећег: иако може изгледати да жеља усвојитеља везана за националност деце представља проблем,³² уколико се ближе погледају подаци, овај критеријум сам за себе није нерешив. Тачно 128 усвојитеља се изјаснило да неће ромско дете. С друге стране, имамо 36-оро ромске и 12-оро деце која нису српске националности. С обзиром на то да се само 11 усвојитеља изјаснило да хоће да усвоји ромско дете, усвојитеље за преосталих 25 ромских и 12 усвојеника „других националности“ треба тражити међу 56 усвојитеља који су изјавили да им националност „није битна“. Стога, међу ових 56 усвојитеља треба тражити лица која ће усвојити преосталих 37-оро деце несрпске националности. Међутим, проблем се јавља када се овако добијеној „анализи о националности“ дода следећи критеријум (на пример, здравствено стање), с обзиром на то да осим два усвојитеља, сви остали којима националност „није битна“, желе здраво дете, док су само 27 усвојеника који нису српске националности уједно и потпуно здрави.³³ До најјасније слике долазимо када у овакву анализу уврстимо податке (жеље) у вези са полом и старошћу детета.

Свакако да формирање базе података у виду ЈЛРУ представља велики напредак и доприноси бољем функционисању поступка усвојења. Сама чињеница да је формирана једна оваква база података говори о томе да би поступак усвојења требало да буде скраћен и упрошћен.³⁴ Са друге стране, посматрањем ЈЛРУ уочава се да је пожељно његово допуњавање: потреба сталног ажурирања података захтева формирање посебног програма, чиме би свим ЦСР аутоматски била омогућена директна веза са базом података из ЈЛРУ ради увида у све податке, и самим тим олакшања целокупног поступка усвојења; проширивање регистра још неким групама података (нпр.

³² Видети податке који се тичу националности усвојеника (страна 11) и податке о националности деце коју усвојитељи желе да усвоје (страна 6).

³³ Истичемо да се свих 11 (ромских) усвојитеља који желе да усвоје ромско дете, такође изјаснило да жели здраво дете.

³⁴ Наравно, уз одређене измене ако се покажу као неопходне.

подаци о личности усвојитеља/усвојеника, приходима и имовинском стању усвојитеља, осуђиваности и за нека друга кривична дела осим оних предвиђених у чл. 100. ст. 2. тач. 4. Породичног закона Србије и сл.).

Да закључимо: када и дође до поклапања захтева усвојитеља са карактеристикама одређеног детета, то још не значи да ће доћи до усвојења. Тек тада предстоји (можда и најделикатнија) фаза у којој ће се дефинитивно показати да ли су се, како утврђена општа подобност, тако и подаци из ЈЛРУ, показали као целисходни. Односно, да ли ће конкретни усвојитељ и конкретни усвојеник на основу „претходних података“ функционисати у стварном животу. Стога, ЈЛРУ представља неку врсту споне или индикатора између утврђене опште подобности усвојитеља/усвојеника и конституисања посебне подобности усвојитеља/усвојеника. Успешност посебне подобности директно говори о потреби постојања и успешном функционисању ЈЛРУ. Подаци из ЈЛРУ (треба да) имају за циљ повећање броја успешних пробних прилагођавања, односно повећање броја заснованих усвојења.

Као могуће решење, предлагемо да постојећа база података, у складу са наведеним, садржи више података о психолошком профилу усвојитеља и усвојеника, чиме би се могао смањити број неуспешних пробних прилагођавања. С друге стране, свакако да уношење и неколико десетина (нових) различитих група података о усвојитељима и усвојеницима не би гарантовало успешност сваког пробног прилагођавања. И то стога што и најпрецизнијим пројектовањем није могуће сигурно одредити како ће конкретни усвојеник и усвојитељ функционисати у стварном породичном окружењу.